

krat preskušnja zrelosti iz slovenščine. — Od začetka šolskega leta

1858^{7/8}. 3 razredi po 2 uri (začne se z 2. gimnazijalnim razredom, popred se je začelo s 3.) in poverh še „ponavljavni“ tečaj zapovedan za vse zgornje gimnazijalce po doveršenih prvih 3 razredih.

3. Učitelji. Leta 1847 je bil v razglasu ustanovitve slovenskega učilišča ob enem tudi konkurs za učenika razpisan. Preskušnja je imela biti ustmena in pismena; plača (remuneracija) 300 gold. st. dn. iz provincijalne matice. Preskušnji se ni bil nihče podvergel; tedaj prevzame slovenščino neki gimnazijalni učitelj, ki je bil 19. dec. 1848 tudi za naprej poterjen. Leta 1850 je prevzel ves slovenski nauk tudi v 1. gimnazijalnem razredu.

1851. se je slovenščina v 1. gimnazijalnem razredu katehetu spodnje gimnazije izročila; vse drugo je obdržal stari redni suplent do svoje prestave (v Zagreb) 8. oktobra 1851.

1852. Zvunej kateheta prevzameta slovenščino dva nova gimnazijalna suplenta; eden jo še celo drugo leto obdrža; za unim nastopi 1853 drug suplent; vsi skupaj pa odstopijo pred začetkom šolskega leta 1853^{3/4} zapustivši gimnaz. vodstvo v veliki zadregi.

Tu nastopi doba unanjih suplentov, ki so jo z ozirom na svoje druge opravila s posebnimi pogoji prevzeli. Ta vredba je terpela dve leti, in 3 domoljubi so ta čas domodno reč podpirali.

Kjer jim pa njih druge dolžnosti niso pripustile, se dalje s tem naukom pečati, je mogla slovenščina z začetkom šolskega leta 1855^{5/6} popolnoma nehati, kar se je tudi laščini že dvakrat zgodilo.

Primeri se, da zmanjka kateheta v spodnji gimnaziji. Sl. deželno poglavarstvo razodene prečastitemu nadškofijstvu željo, naj bi blagovolilo pripravnega kateheta nasvetovati, ki bi bil tudi sosebno slovenščini kos. S takim pogojem je bila res veroznanstvena stolica (ob enem za vso gimnazijo) razpisana in v 2. semestru 1856 je prevzel novi katehet tudi slovenščino. Dasiravno je že pred dvema letoma v drugo službo prestopil, princip je bil ustanovljen in njegov naslednik — ki je že pred njegovim odstopom poslednje mesce slovenščino učil — jo je obdržal zraven veroznanstva.

Tako so stale reči v začetku šolskega leta 1857^{7/8}. Tu dobimo novega filologa, kteremu se je, ker je želel se s slovenščino pečati, en razred izročil. Učnikov je bilo tedaj deset, ki so se večkrat tudi med letom (tudi sred semestra) menjali.

Do šolskega leta 1853^{3/4} nahajamo slovenščino v rokah poprejšnih rednih gimn. učnikov, potlej nestanovitnih gimnazijalnih suplentov; potem jo učijo 2 leti pristranski suplenti, potlej poldrugo leto katehet. In nasledki te menje? „Non convalescit planta, quae saepe transfertur“ (Sen.).

Še le z začetkom šolskega leta 1857^{7/8} je nastopila stanovitnost na gori omenjeni podlagi. Česar je visoka vlada vselej želela, da bi namreč redni gimnazijalni učitelji deželne jezike prevzeli, se je to leto spolnilo. Kdor ima pri šolah kaj opraviti, pozna razloček med unanjim in rednim učiteljem. Pristranski učitelj je najemnik in bodi še tako izversten, peto kolo je. Prvi pogoj namreč srečnega vspeha bodi si ktereга koli nauka je ta, da učenec, prispoznavši veljavo učenika, čisla njega in njegov nauk. Mladost pa je norost. Z nezrelo mladino se dá le s silo in disciplino kaj doseči in tu je moč in veljava unanjega učenika precej pri kraji. Rednega učitelja pa podpirajo, če je treba, „vsegamogočni“ protokoli.

4. Učenci in mnogotere okoljšine. Za-nje in za učenika velja Senekov rek: „Idem et docenti et discipuli debet esse propositum, ut ille prodesse velit, hic proficere“. (Epist. 108.) „Velit“! — pa kdo ne vé, da „velit“ in „possit“ sta brata? — Tu mi pride na misel neka natorna prikazen: bor vlažnega juga z oestro burjo;

dež ali jasno vreme je potem nju zmaga. Ravno tako se bori v možganih naše mladine slovenski z nemškim duhom in ta psihologični proces je prav zanimiv. Do 3. (4.) šole premaguje sploh krepka slovenska (sosebno gorijanska) natora, poslednjič pa obleži vsa spehana na duhovnem borišču. Mlade glavice so že polne tistih nesrečnih ptujih fraz, in le v potu svojega obraza se silijo po slovenski misliti. Tu se začne za učenika Sisifova naloga; veliko ima opraviti, preden jih pripravi spet na kolovoz slovenskega mišljenja. Peljati jih je treba v duhu med njih rojake, in prigovarjati jim, namesti da si glavo belijo s sitno prestavo nepripravnih ptujih besed in okornih perijod, najraje poslušajo mile domače glasove v cerkvi, za ognjiščem, na polji. Vse to pa bo pri izobraženih, znanstvenih sestavkih premalo zdalo; tu se ne more tirjati, da bi za vsako versto kmet z lulo čepel; treba bo slovenske bukve pridno prebirati. In tu naletimo na dva poglobitna zadržka:

a) Pomanjkanje slovenske knjižnice in pravnih, sosebno poetičkih zbirk za odraseno mladino. Nadušiti se dá zgornji gimnazijalec le s poetičkimi umotvori, kakoršni so Koseskovi. Če pa hočemo na pr. nektare Koseskovih brati, imamo za 40 učencov 1 iztis „Novic“, in kako sitno je vsak hip drug tečaj „Novic“ s saboj vlačiti. Pisava v „Cvetji jugoslov.“ ni za nas, dasiravno se te zbirke radi poslužujemo. Po Cegnar-jevih pesmih hrepenimo že davno; človek bo saj imel mladini kaj ponuditi. Upamo tudi, da bomo duplikatov iz Kopitarjeve biblioteke udobili.

b) Sedanja učna vredba po gimnazijah. Prerojena gimnazija — to vsi vejo — je le mladenčem izverstnih zmožnost primerjena, večina mladine pa, kakor jo je Bog dal, ima preslab želodec; več ko je, bolj hira. V zgornje razrede prinesejo učenci malo čverstega in čilega duha s sabo; tu se jim še le jedi gatijo, in če zraven še druge podučujejo, jim ne ostane za privatno branje čisto nič časa. Šolske izobraževalne sredstva so učencom tlaka, in udušijo namen irobraževanja. Nepristranski učitelji pomilujejo te in druge napake, pa si ne upajo govoriti, da bi jih starokopitneže ali jezuite ne grajali.

Obernimo se na drugo stran.

6 — 7 naukov se razlaga v 20 — 23 urah v nemškem jeziku, in le 1 nauk 1—2 uri po slovenski, in nemški učni jezik se poverh še ex professo 25 ur uči. Proti temu ni druzega reči, kot to, da v taki tesnobi bolehave slovenske persi dosti težko sopejo.

Pa tudi tega ne verjamem, da bi se ex- in neslovenski učitelji svoje na(e)rodnosti in njenega upliva popolnoma znebili; več kot mlačne pasivnosti pa ne more nihče od njih terjati. (Kon. sl.)

Národne pripovedke iz Varaždinske okolice.

Nabral M. Kračmanov.

4. Sudjenice obsudile bogatušu sirumašno ženu.

Tak je bil jeden bogati človek. Ov je imel jednoga sina pak je bil jako žalosten, da mu bude sin sirotu zel za žena, ar je čul, kad se mu je sin narodil, da su mu tak Sudjenice odsudile. Kad je sin nekuliko dorasel, rekel je ocu da bi mu dal penéz i da ide po svetu kakti prosjak. On je tak včini i svojega sina vu svet odpravil. Ov je putuval i dogodilo se je da je došel v jedno selo k jedni hiži gde se je žena k porodu pripravljala, i prosil je tam za stan. Gospodar ove hiže rekel mu je da mu nemre stana dati, ar se mu žena k porodu pripravlja, a drugo da ima itak vnogo dece i nemaju prostora. Ov ga je pak tak dugo molil dok mu je ipak stan dal i donesel mu je pod stol slame i tam mu postelju načinil. Ov pak ni mogel spavati, več je čekal dok je žena dete porodila. Došle su Sudjenice i rekle su da bu ova curica ovoga zela

koji pod stolom leži. Ov si je mislil, kak bi to moglo biti, pak si je kupil tu curicu, metnul v jednu škatulicu i peneze kraj nje i tak po vodi pustil. Ovo je jeden mlinar opazil, škatulicu vlovil i dete z penezi našel. Imel je vnogo dece, ipak je i ovo dete odhranjival tak dugo dok je bilo sedem let staro. Onda je on isti sin došel k ovomu melinu i videči decu gde se igraju prosil je da bi mu dala vode. Saki dečko i saka puca rekla je da neće donesti vode, a ova curica priskoči k njemu i donese mu vode. Kad se je napil prosil je da mu naj po glavi išče. Ona je k tomu privolila i kad je več dugo iskala, rekla je da naj vezda on nji išče. Kak je on nji počel iskati, videl je ono znamenje na vratu koji ji je on načinil kad ju je po vodi pustil. Prestrašil se je i molil mlinara da mu naj prodá ovu curicu. Mlinar mu je prodal, a ov ju je odpelal svojim starešem i več ni hodil prosit, neg se je za nekuliko let zaručil ž njum in rekel da naj pazi na ov prsten, kajti ako ga ne bu imela kad se budu zdavali, da ju bude pri oltaru vubil. Dogodi se da su išli ovi dva na šetnju pak ji on veli da si naj sedne i naj mu išče po glavi. Ona je to učinila a on je nji metnul med nedra ruku i tam prstena našel, zel ga je i hitil vu vodu. Kad su se več šteli zdati rekel ji je da naj pazi na prsten i pital ju je navek, jeli ga ima. Ona je pak navek govorila da ga ima. Kad je pak ovo vreme dospelo i su 'se več priredili, dojde jeden ribič i veli služkinjam da one 'se več priredjeno imaju, samo jim ribe fale. One su kupile ribe i počele su snažiti. Ve dojde ova mladenka v kuhinju i počne ribja čreva ruliti i kak je od tretje ribe zdruzgala, izpal je prsten. Ona ga je pograbila i odišla z mužem vu cirkvu. Kad su pred oltarom klečali i pop od njih prstene zahteval, dá on svojega i nji reče da naj i ona svojega dá. Ona je mam dala i tak su se zdali, kak jim je bilo sudjeno, pak su onda pošteno živeli.

Ozir po svetu.

Zamorci v Afriki na polnočni strani.

Iz nemškega potopisa.

Že nekaj stoletij hodijo mavriške karavane, posebno iz Maroke, dalječ v Afriko, kjer z menjo, zvijačo ali siloma dokaj zamorcov nalové in jih doma, v malo Azijo in Turčijo prodajajo. Arapinci unstran Atlasa vedno zamorce napadajo, da si sužnih nalové. Včasih njih knezi cele trume ljudi naberó, gredó nad zamorce, in po več vasi na enkrat odpeljejo. To pa tako-le delajo:

Nekaj ur od vasi, nad katero mislijo planiti, se ustavijo; po polnoči je že truma pokonci, in gré, le nektare pri ležišču in velbljudih pustivši, proti vasi, okoli ktere se ustopijo. Ko se dan napoči, plane truma v vas, in polovi prestrašene prebivavce ter jih pošlje do ležišča. Kdor skuša uteči, ga pri tej priči ustrelé, da bi v bližnji vasi novice ne naznanil. Tako nalové v malo urah več sto zamorcov, in potem še velbljude, vole in kar je koli kaj vrednega med se razdelé. Četertina plena je knezova, vse drugo tako razdelé, da peš vojak enega sužnega, jezdec pa dva dobí. Vsak sme zamorcov naloviti, kolikor jih more, samo da četertino knezu dá. Večidel plen koj razdelé, vsak pelje svojo robo seboj.

Ko lov zamorcov mine, jih čaka še večje terpljenje, namreč dolga pot skoz puščave, včasih po 100 in še več milj. Vsako leto jih truda, bolezní, lakote, žeje in vročega vetra, ki droben pesek nese, veliko pomerje. Leta 1805 je šla karavana iz Tombuktu v Tafilét; na navadni postaji, kjer nikoli vode manjkalo ni, ne dobí vode, in cela karavana, bilo je okoli 2000 oseb in 1800 velbljudov, revno pogine. Včasih se znosijo roparji, če imajo na poti v slabem vremenu dosti prestatí, nad nedolžnimi zamorci. Tako Mukni iz Feca, ki je mesto Kanem napadel, sožgal in prebivavce seboj peljal. Nazaj gredé začne veter vleči, in tri dni ne-

prenehoma tako vleče, da veliko sužnjih pomerje; njegovi ljudje se tako prestrašijo, da zaidejo. Mukni terpi tri dni, in ko veter le ne neha vleči, zapové vse zamorce, bilo jih je 300, posekati. To se naglo zgodí. Take hudobije so tam v Afriki domá. Žene in deklice, ktere ne morejo karavane dohajati, dajo v pesku umirati, otročiče pa, ki še ne morejo od datelnov in vode živeti, pomečejo divji zverini, da jih sterga.

Zvečer, ko se karavana ustavi, se lepoticijo zamorke z lepoticijami, ki so jih od doma prinesle, ali pa s kamnjem, ktero po potu nabirajo; se spravijo vkupaj, in prepevajo različne pesmi. Možaki so pa vsi drugačni. Dokler jih preganjajo in so še domá, so kaj zviti in urni, da uidejo sili. Ko pa začnejo po neizmernih pušavah iti, jim vpade serce, so žalostni in hočejo obupati. To pa le toliko časa terpi, dokler se ne navadijo novega življenja; potem so zvesti in pridni služabniki. Se ve da je tudi tatov med njimi; vsi pa, kadar so jezni, so maševanja željni in neprijazni. Sužnji pa tudi niso vsi enaki. Prebivavci Kangarski so sila sirovi; imajo nizko čelo, velike ustnice, debele lica, potlačene nose, in govore, da se komaj zastopijo. Prebivavci v Havsi so zviti, urni, živih černih oči; na obrazu se jim bere duševna moč. To je dvoje razločnih plemen; zato je pa tudi cena njih na sejmu razločna.

Roparji pridši nazaj prodajajo zamorce, četertino dajo knezu. Če kupi posestnik sam zamorca, mora četertino denarja (gledé na ceno sužnega) knezu odrajtati. Na to se nič ne gleda, ali se oče sém, mati tje, otroci, bratje in sestre kam drugam prodajo, in včasih je jok in stok, ki bi mogel skale omečiti. Posebno hudo se pa sužnjim ne godí; redko so tepeni; velika prijaznost vlada včasih med gospodom in sužnjimi. Čez 8 do 9 let postanejo prosti, ker vestni moslem jih ima kot služabnike, in jih za toliko kupi, kolikor bi ta čas služabnik sploh zaslužil. Če se naučí zamorec brati in če enmalo koran ume, ima nekake pravice do prostosti, in če gospod čaka in ga ne oprostí, ga opominjajo priyatli in znanci, ker je to dobro delo pri njih. Veliko jih tudi oprosté, kadar gospodar umerje. Ti ostanejo v novi deželi.

Politične zadeve prostih zamorcov niso nič kaj drugačne memo Mavrov; samo to, da se poturčijo, kar je sploh navada, ker prav za prav nobene vere nimajo. Potem opravljajo visoke službe, posebno jih rabijo v vojskah, ker so gibčni in pogumni.

Več zamorcov je v Maroki, kamor jih je Mulej Ismail navozil, da bi tako po kugi in neusmiljenosti svoji zapušene kraje obljudil. Naselili so se po vaseh, ktere so jim zidali, in so dobili dosti zemlje in drugega potrebnega poverh. Ker je vedil Ismail, da ga njegovi podložniki čertijo, se je hotel tem novim naseljencom, kterih pogumnost in pridnost mu je bila znana, prikupiti, vedši, da so oni vselej tistega ljubili, ki jim je največ dajal. Nasledniki Ismailovi pa niso za njim hodili; bili so jim zamorski vojaki sitni tako, da so jih razpustili in nazaj v domače kraje tirali. Služijo pa še vedno kot vojaki, in car njih jim največ zaupa.

J. F. Št.

Dopisi.

Iz Gorice 20. sušca. Fr. Z. — Dajte, mile nam „Novice“, natisniti sledečih par besedic dragim primorskim našim bratom v prevdarek. Čas je, da si ne skrivamo ničesa, kar utegne biti v prid nam in našim zanamcom, da oberremo pozor na mnogoverstne okolišine, ki overajo ali pospešujejo blagor naš, in da napnemo vse svoje moči za drago domačijo, za mili materni jezik. Torej povejmo si brez strahú resnico, in delajmo marljivo za narod svoj. Po tem bodo tudi naši sosodje Neslovenci spoznali, da jezik, za ktereга povzdigo in omiko se jih toliko trudi, ne more biti brez cene in ni nevažen ali nepotreben. Viditi pa mlačnost